İQTİSADİ ELMLƏR

UOT 336

UĞURLU PUL-KREDİT SİYASƏTİ DÖVLƏTİN İQTİSADİ TƏHLÜKƏSİZLİK SİSTEMİNİN ƏSASI KİMİ

Hacı İSGƏNDƏROV*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 11 aprel 2025; çapa qəbul edilmişdir: 18 iyul 2025; online-da çap edilmişdir: 23 sentyabr 2025.
Received: 11th of April, 2025; accepted: 18th of Jule, 2025; published online: 23th of September, 2025.

Açar sözlər: *Mərkəzi Bank, pul siyasəti, milli təhlükəsizlik, iqtisadi təhlükəsizlik, əsas dərəcə, açıq bazar əməliyyatları, məcburi ehtiyat normaları, maliyyə bazarı*

Giriş

Müasir dövrdə qloballaşma və iqtisadi inteqrasiyanın sürətlənməsi dövlətlərin iqtisadi təhlükəsizlik məsələsinə daha böyük diqqət yetirməsini zəruri edir. İqtisadi təhlükəsizlik milli təhlükəsizlik sisteminin mühüm tərkib hissəsidir və onun təmin edilməsində effektiv və məqsədyönlü pul-kredit siyasəti xüsusi rol oynayır. Bu siyasət vasitəsilə ölkə makroiqtisadi sabitliyi qoruyur, maliyyə sisteminin dayanıqlığını təmin edir və xarici iqtisadi təzyiqlərə qarşı dayanıqlı olur. Pul-kredit siyasəti dövlətin iqtisadi davranışına, əhalinin rifahına və ölkənin dünya miqyasında tutduğu yerə təsir göstərir.

Dövlətin iqtisadi təhlükəsizliyi ölkə iqtisadiyyatının müxtəlif təhdidlərdən qorunma səviyyəsini müəyyən edir. Bu təhdidlər milli iqtisadiyyatın normal fəaliyyətini poza, dövlətin iqtisadi maraqlarına xələl gətirə, ölkə iqtisadiyyatının inkişafına mane ola, habelə dövlətin digər ölkələr, birliklər və beynəlxalq iqtisadi təşkilatlarla qarşılıqlı iqtisadi fəaliyyətini çətinləşdirə bilər. Bu səbəbdən pul siyasəti, iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi aləti kimi, dövlətin iqtisadi təhlükəsizlik sisteminin tərkib hissəsidir.

Hazırda iqtisadi təhlükəsizlik məsələləri daha çox gündəmə gəlir. Bu, post-sənaye cəmiyyəti, qloballaşma və dünya bazarının inkişafı dövründə milli iqtisadiyyatın mürəkkəb dinamik sistem təşkil edən çoxlu sayda amillərin təsiri altında olması ilə əlaqədardır. Müasir normativ sənədlər iqtisadi sahəni tənzimləyən müxtəlif müddəaları, o cümlədən dövlətin və onun subyektlərinin pul-kredit siyasətini müəyyən edən tədbirləri ehtiva edir. Savadsız pul-kredit siyasətinin yaratdığı problemlər xarici və yerli elmi ictimaiyyət tərəfindən araşdırılır. Məqalənin məqsədi Azərbaycanın iqtisadi təhlükəsizlik sistemində pul-kredit siyasətinin rolunu müəyyən etməkdir.

1. İqtisadi təhlükəsizlik və pul-kredit siyasətinin qarşılıqlı əlaqəsi

Pul-kredit siyasəti – mərkəzi bank tərəfindən iqtisadiyyatda pul kütləsinin və faiz dərəcələrinin tənzimlənməsi yolu ilə inflyasiyanı nəzarətdə saxlamaq, milli valyutanın

* *magistrant, Bakı Avrasiya Universiteti*
e-mail: isgandar12@gmail.com
https://doi.org/10.30546/25194011.2025.14.4.051

sabitliyini təmin etmək və iqtisadi artımı stimullaşdırmaq məqsədi ilə həyata keçirilən tədbirlər toplusudur. Bu siyasətin əsas məqsədi iqtisadiyyatın balanslı inkişafını təmin etməklə yanaşı, maliyyə sabitliyini qorumaq və riskləri minimuma endirməkdir.

İqtisadi təhlükəsizlik isə ölkənin iqtisadi müstəqilliyini, milli maraqlarını və davamlı inkişafını təmin edən bir sistemdir. Pul-kredit siyasəti bu sistemin əsas sütunlarından biridir. Uğurlu pul-kredit siyasəti aşağıdakı aspektlərdə iqtisadi təhlükəsizliyi gücləndirir:

İnflyasiyanın nəzarətdə saxlanılması: Yüksək inflyasiya iqtisadi sabitliyi pozur, əhalinin alıcılıq qabiliyyətini azaldır və sosial narazılıqlar yaradır. Mərkəzi bankın effektiv siyasəti ilə inflyasiya sabitləşdirilir.

Milli valyutanın sabitliyi: Devalvasiya risklərinin azaldılması, valyuta ehtiyatlarının gücləndirilməsi və valyuta bazarının tənzimlənməsi iqtisadi təhlükəsizliyin əsas tələblərindəndir.

Kredit sisteminin dayanıqlığı: Bank sektorunun sağlam və effektiv fəaliyyəti, real sektora yönəlmiş kreditlərin artması və qeyri-işlək kreditlərin azalması dövlətin iqtisadi dayanıqlığını gücləndirir.

Xarici təsirlərə qarşı davamlılıq: Pul-kredit siyasəti xarici iqtisadi təzyiqlərə və maliyyə böhranlarına qarşı müdafiə mexanizmi rolunu oynayır.

Azərbaycan Respublikasında son illər ərzində həyata keçirilən islahatlar çərçivəsində pul-kredit siyasətində sabitlik və proqnozlaşdırıla bilənlik təmin edilmişdir. Mərkəzi Bankın həyata keçirdiyi siyasət nəticəsində inflyasiya səviyyəsi nəzarətdə saxlanılmış, valyuta ehtiyatları artırılmış və bank sektorunun sağlamlaşdırılması istiqamətində ciddi addımlar atılmışdır. Bu da ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinin qorunmasında mühüm rol oynamışdır.

Qeyd etmək olar ki, uğurlu pul-kredit siyasəti dövlətin iqtisadi təhlükəsizlik sisteminin əsas dayaqlarından biridir. Bu siyasətin effektiv şəkildə həyata keçirilməsi ölkənin iqtisadi müstəqilliyini möhkəmləndirir, xarici və daxili iqtisadi risklərə qarşı müdafiə qabiliyyətini artırır və dayanıqlı inkişafın təmin olunmasına zəmin yaradır. Bu baxımdan, hər bir dövlət üçün pul-kredit siyasətinin düzgün dizaynı və həyata keçirilməsi strateji əhəmiyyət daşıyır.

2. İqtisadi təhlükəsizlik və pul-kredit siyasətinə nəzəri baxışlar

Azərbaycan Respublikasında həyata keçirilən makroiqtisadi islahatlar və Mərkəzi Bankın çevik pul-kredit siyasəti ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinin möhkəmlənməsində mühüm rol oynamışdır. İnflyasiya birrəqəmli səviyyədə saxlanılır, milli valyuta sabitdir, valyuta ehtiyatları artır və bank sektoru getdikcə daha dayanıqlı hala gəlir. Məqsədə çatmaq və qarşıya qoyulan problemlərin həlli prosesində ümumi, ümumi elmi və konkret elmi tədqiqat metodlarından, o cümlədən dialektika, analiz, sintez, deduksiya, induksiya və abstraksiya üsullarından istifadə edilmişdir.

"Təhlükəsizlik" termini ədəbiyyatda XII əsrdə görünməyə başladı [13, s. 93]. O zaman bu termin fərdin özünü müxtəlif təhlükələrdən qorunmuş hesab etdiyi sakit vəziyyət kimi başa düşülürdü. Müvafiq olaraq, təhlükəsizlik ehtiyacı insanlarda həmişə mövcud olub və şəraitdən asılı olaraq inkişaf etmişdir. "Təhlükəsizlik" termininin məzmununun müasir anlayışı bir qədər dəyişmişdir; hazırda fərdin, cəmiyyətin, dövlətin, müəssisənin maraqlarının, habelə onların müxtəlif elementlərinin müxtəlif təhlükələrdən qorunma vəziyyəti kimi başa düşülür.

Təhlükəsizliyin təmin edilməsi dövlətin ən mühüm vəzifə və funksiyalarından biridir [12, s. 29]. Hazırda milli təhlükəsizlik sistemində iqtisadi təhlükəsizlik xüsusi yer tutur. Bir çox müəlliflər hesab edirlər ki, iqtisadi təhlükəsizlik milli təhlükəsizliyin əsas elementidir, bu da onun dövlətin müxtəlif sahələrdəki funksiya və vəzifələrini maliyyə-

ləşdirmək üçün kifayət qədər maliyyə resurslarını təmin edən sabit və dayanıqlı iqtisadi əsas yaratmaq qabiliyyəti ilə izah olunur. İqtisadi təhlükəsizlik dövlətin iqtisadi suverenliyini, onun iqtisadi məkanının vəhdətini, dövlətin strateji milli prioritetlərinin həyata keçirilməsi şərtlərini təmin edən milli iqtisadiyyatın xarici və daxili təhlükələrdən qorunması vəziyyəti kimi müəyyən edilir [11, s. 54].

İqtisadi təhlükəsizlik şəraitində maliyyə, pul, valyuta, bank, büdcə, vergi, investisiya, gömrük və fond sistemləri tarazlaşdırılmış şəkildə fəaliyyət göstərir, daxili və xarici amillərə qarşı davamlıdır, xarici iqtisadi təhlükələrə tab gətirə bilir ki, bu da milli iqtisadi sistemin səmərəli fəaliyyət göstərməsinə və iqtisadi artımın təmin edilməsinə şərait yaradır [9, s. 37]. Müvafiq olaraq, bu amillərə əməl olunması bütün təsərrüfat subyektlərinin iqtisadi təhlükəsizliyindən birbaşa asılı olan dövlətin iqtisadi təhlükəsizliyini təmin edir.

Dövlətin iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin edilməsi mexanizmində ölkənin pul-kredit siyasəti mühüm yer tutur. Müasir dövlətlərin pul-kredit sistemi bank sistemindən (bura Mərkəzi Bank və kommersiya bankları daxildir) və ixtisaslaşdırılmış bank olmayan maliyyə-kredit təşkilatlarının məcmusundan ibarətdir [1]. Azərbaycanda pul-kredit siyasəti alətlərindən istifadə edərək milli iqtisadiyyatı tənzimləyən Mərkəzi Bank böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Pul-kredit siyasəti alətləri

Pul-kredit siyasətini həyata keçirmək üçün Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı əsas dərəcə, məcburi ehtiyat əmsalları və açıq bazar əməliyyatları kimi aşağıdakı alətlərdən istifadə edir *(Şəkil 1)* [2].

Şəkil 1.

Pul-kredit siyasəti alətləri

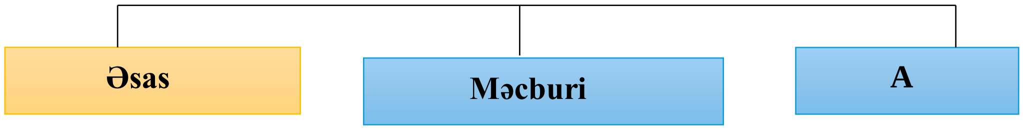

Mənbə: *Müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.*

Əsas dərəcə və məcburi ehtiyat normaları mövcud vəziyyəti dəyişdirən mexanizmləri işə salmaqla sistemə dolayı təsir göstərən pul-kredit siyasəti alətləridir. Açıq bazar əməliyyatları pul kütləsinin həcmini tez tənzimləməyə imkan verən birbaşa təsir alətidir. Əsas göstərici, ölçüsü Azərbaycan Mərkəzi Bankı tərəfindən təyin olunan əsas dərəcədir. Beləliklə, dövlət pul kütləsinin həcmini tənzimləyir ki, bu da inflyasiya, işsizlik, real sektorun dinamikası kimi proseslərə, başqa sözlə, milli iqtisadiyyatdakı proseslərə təsir göstərir. Əsas dərəcənin dəyişdirilməsi iqtisadi fəaliyyətə təsir göstərir ki, bu da uzunmüddətli perspektivdə pul-kredit siyasətinin son məqsədinə - qiymət sabitliyinin yaradılmasına (aşağı davamlı inflyasiya) nail olmağa kömək edir.

Pul-kredit siyasəti Azərbaycan Respublikasının iqtisadi və milli təhlükəsizliyini təmin etmək üçün Mərkəzi Bank tərəfindən istifadə olunan vasitələrdən biridir. Pul-kredit siyasəti pul tədavülü və kredit sferasında özünü göstərir; onun əsas məqsədləri qeyri-inflyasiyalı iqtisadi artım, tam məşğulluğun təmin edilməsi və iqtisadiyyatın tsiklik xarakterinin mənfi nəticələrinin yumşaldılmasıdır. İnflyasiyanın artımı maliyyə sektorunda təhlükəsizliyə ən ciddi təhlükədir, çünki onun normadan kənara çıxması dövlət və insan həyatının bütün sahələrinə təsir göstərir [10, s. 110].

3. Pul-kredit siyasəti alətlərinin tətbiqi imkanları

Böhran və depressiya dövrlərində, bir qayda olaraq, əsas faiz dərəcəsi aşağı salınır ki, bu da kommersiya bankları üçün kredit resurslarının dəyərini azaltmağa kömək edir. Onlar bu resursları daha çox cəlb etməyə başlayır və eyni zamanda müəssisələr və əhalinin istifadə etdiyi kreditlər və depozitlər üzrə faiz dərəcələrini aşağı salır. Mərkəzi Bankın və kommersiya banklarının bu hərəkəti əhalinin və müəssisələrin maliyyə imkanlarını və məcmu xərclərini artırmaqla tədavüldə olan pul kütləsini genişləndirməyə imkan verir. Bahalaşma dövründə isə, inflyasiya sürətləndikdə, əsas dərəcə yüksəlir ki, bu da kommersiya banklarının müştəriləri üçün kreditlər və depozitlər üzrə yüksək faiz dərəcələri təyin etməklə dövriyyədə olan pul kütləsinin azalmasına təkan verir. Bunun nəticəsində əks proses baş verir, yəni, maliyyə imkanları və məcmu tələb azalır, bu da inflyasiya və qiymətləri azaldır.

Məcburi ehtiyat normaları pul-kredit siyasətinin digər mühüm alətidir ki, bu da kommersiya banklarının və digər maliyyə-kredit təşkilatlarının Mərkəzi Bankdakı müxbir hesablarında saxlamalı olduqları əmanətlərin minimum dərəcəsini əks etdirir. Mərkəzi Bankın məcburi ehtiyat normalarını yüksəltməsi kommersiya banklarının kredit kimi verə biləcəyi vəsaitlərin həcmini məhdudlaşdırır ki, bu da inflyasiya şəraitində həyata keçirilməsi məqsədəuyğundur. Deflyasiya müşahidə olunduqda isə Mərkəzi Bank dövriyyədə olan pul kütləsinin artımını stimullaşdırmaq üçün məcburi ehtiyat standartlarını azaldır.

Üçüncü alətin, açıq bazar əməliyyatlarının mahiyyəti Mərkəzi Bank tərəfindən həyata keçirilən aktivlərin (qiymətli kağızların, milli və xarici valyutaların) alqı-satqısı üzrə əməliyyatlardadır. Qiymətli kağızlarla əməliyyatlar Mərkəzi Bank tərəfindən əlavə tənzimləyici tədbir kimi kiçik miqyasda istifadə olunur. Bu zaman, əsasən, dövlət qiymətli kağızlarından istifadə olunur. Böhran zamanı Mərkəzi Bank dövlət qiymətli kağızlarını alır ki, bu da pul kütləsini artırır, buna görə də alıcılıq və istehsal aktivliyi yüksəlir, bu da böhrandan çıxmağa kömək edir.

Bahalaşma zamanı Mərkəzi Bank əhaliyə, kommersiya banklarına və təşkilatlara dövlət qiymətli kağızlarını satır ki, bu da dövriyyədə olan pul kütləsinin həcmini azaldır. Bunun nəticəsində alıcıların alıcılıq qabiliyyəti və onların həddindən artıq tələbatı azalır, nəticədə inflyasiya aşağı düşür. Valyuta bazarında əməliyyatlar Mərkəzi Bank tərəfindən xarici valyutaya dəyişdirilə bilən milli valyutanın məzənnəsinin tənzimlənməsi məqsədi ilə həyata keçirilir. İnflyasiyanın azaldılması üçün milli valyutanın möhkəmlənməsi lazımdır ki, bu da milli valyutanın alınması üçün xarici valyuta hesabından müəyyən məbləğdə xarici valyutanın çıxarılmasını tələb edir (valyuta intervensiyası) [7, s. 130]. Nəticədə xaricdən gətirilən məhsulların maya dəyəri aşağı düşür, bu da milli istehsalçıları öz mallarının qiymətini aşağı salmağa məcbur edir, buna görə də inflyasiya səngiyir. Başqa bir vəziyyətdə isə Mərkəzi Bank xarici valyutaları alır və əlavə milli valyuta dövriyyəyə buraxılır, yəni valyuta zəifləyir. Nəticədə iqtisadi artım stimullaşdırılır, ixrac təşviq edilir və idxal məhdudlaşdırılır ki, bu da milli istehsalı aktivləşdirir, yəni iqtisadi artımı sürətləndirir.

Beləliklə, pul-kredit siyasəti bütün alətlərdən istifadə etməklə tədavüldə olan pul kütləsinin həcmini dəyişir ki, bu da iqtisadi artımı stimullaşdırır və sabit aşağı inflyasiyanı təmin edir. Müasir inkişaf etmiş ölkələrdə onlar iqtisadi dövrün cari mərhələsindən asılı olaraq istiqamətləri dəyişdirməyə imkan verdiyi üçün çevik adlanan diskresion pul-kredit siyasətindən istifadə edirlər. Böhran zamanı stimullaşdırıcı pul-kredit siyasəti, bərpa zamanı isə daraldıcı siyasət aparılır. Stimullaşdırıcı pul-kredit siyasəti pul təklifinin artırılmasını, faiz dərəcələrinin və pulun dəyərinin azaldılmasını, effektiv tələbin, investisiya imkanlarının artırılmasını, istehsalın və satınalma fəaliyyətinin stimullaşdırılmasını nəzərdə tutur. Daraldıcı pul-kredit siyasəti isə milli

iqtisadiyyatın həddindən artıq istiləşməsinin qarşısını almaq üçün bu parametrləri azaldır və məhdudlaşdırır.

Pul-kredit siyasətinin həyata keçirilməsi tədavüldə olan pul kütləsinin həcminin dəyişməsini və pulun tələb və təklifinə təsirini nəzərdə tutur. Bu cür təsirlə dövlət səylərini strateji və daha konkret taktiki məqsədlərə nail olmaq üçün, məsələn, pul kütləsi ilə faiz dərəcələrinin optimal kombinasiyasını, effektiv kredit dinamikasını, valyuta məzənnələrini, dövlət borcunu və s. istiqamətləndirir. Taktiki məqsədlərin həyata keçirilməsi strateji məqsədlərə nail olmağa kömək edir.

Dövlət iqtisadiyyatının idarə edilməsi çərçivəsində müəyyən sektorları (o cümlədən iqtisadi təhlükəsizlik sistemini) tənzimləmək üçün nəzərdə tutulmuş bir sıra qaydalar müəyyən edilmişdir ki, bu da strateji bir məqsəddir və onların uğurlu işləməsi Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyini təmin edəcəkdir [1, 2, 3, 4, 5, 6]. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının 2024-2029-cu illəri əhatə edəcək Nəzarət Texnologiyaları (SupTech) üzrə Yol Xəritəsinin qısa icmalında pul-kredit siyasəti sahəsini də əhatə edən iqtisadi təhlükəsizliyin təmin edilməsi üçün təhdidləri, istiqamətləri və vəzifələri vurğulayır [3].

Cədvəl 1.

Pul-kredit münasibətləri sahəsində iqtisadi təhlükəsizliyin təmin edilməsi üçün təhlükə, istiqamətlər və vəzifələr

Təhdidlər	- Dövlətin maliyyə sisteminin qlobal risklərə məruz qalması; - Maliyyə və bank sisteminin informasiya zəifliyi; - Dövlət idarəçiliyində onun effektivliyini azaldan çatışmazlıqlar; - Kölgə iqtisadiyyatının əhəmiyyətli payının mövcudluğu.
İstiqamətlər	- Milli iqtisadiyyatın real sektorunun davamlı artımının təmin edilməsi; - Dövlətin maliyyə sisteminin davamlı inkişafının təmin edilməsi; - Xarici iqtisadi əməkdaşlığın səmərəliliyinin artırılmasının təmin edilməsi; - İstənilən fəaliyyət sahəsinin inkişafı üçün əsas olan insan kapitalının inkişafı.
Tapşırıqlar	- Pul sisteminin beynəlxalq bazarlardakı (əmtəə və maliyyə) dalğalanmalarından asılılığının azaldılması; - Azərbaycan miqyasında biznes əməliyyatları həyata keçirərkən xarici valyutadan istifadənin azaldılması; - Strateji istehsal və sənaye sahələrinin kreditləşdirilməsi üçün nəzərdə tutulmuş alətlərin təkmilləşdirilməsi; - Dövlət büdcə sisteminin sabitliyi və tarazlığı.

Mənbə: *Müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.*

Cədvəl 1-dən göründüyü kimi, təhdidlərə uyğun olaraq dövlətin iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sisteminin əhatə etdiyi sahələr müəyyənləşdirilir. Dövlətin maliyyə sisteminin davamlı inkişafı ilə bağlı istiqamətin həyata keçirilməsi üçün isə artıq həlli tələb edən vəzifələr hazırlanır. Strategiya həmçinin, dövlətin iqtisadi təhlükəsizliyinin vəziyyətini müəyyən etmək üçün monitorinq edilməli olan göstəriciləri müəyyənləşdirir. Bu baxımdan, ölkədə inflyasiya səviyyəsi vurğulanır ki, bu da effektiv pul-kredit siyasətinin aparılmasının vacibliyini və onun Azərbaycan Respublikasının iqtisadi təhlükəsizlik sistemindəki rolunu göstərir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik Strategiyası haqqında" Fərmanında deyilir ki, iqtisadi təhlükəsizliyə təhdidlərə qarşı mübarizə aparmaq üçün makroiqtisadi vəziyyətin sabitliyini təmin edən dövlət so-

sial-iqtisadi siyasəti həyata keçirmək lazımdır; inkişaf etmiş ölkələr üçün xarakterik olan orta səviyyədən yüksək iqtisadi artım templərinin stimullaşdırılması; real sektora dəstək; maliyyə sisteminin möhkəmləndirilməsi (suverenliyin təmin edilməsi, inflyasiyanın azaldılması, milli valyutanın sabitliyinin təmin edilməsi, bank faizlərinin aşağı salınması, maliyyə bazarlarının inkişafı, kreditlərin mövcudluğunun təmin edilməsi və s.) [3].

Azərbaycan Respublikasında həyata keçirilən makroiqtisadi islahatlar və Mərkəzi Bankın çevik pul-kredit siyasəti ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinin möhkəmlənməsində mühüm rol oynamışdır. İnflyasiya birrəqəmli səviyyədə saxlanılır, milli valyuta sabitdir, valyuta ehtiyatları artır və bank sektoru getdikcə daha dayanıqlı hala gəlir.

Nəticə

Aparılan tədqiqata əsasən aşağıdakı nəticələri çıxarmaq olar. Dövlətin effektiv pul-kredit siyasətinin əhəmiyyəti qiymətləndirilmiş və hazırda strateji qaydalarda öz əksini tapmışdır ki, bunlar daha dar çərçivəli və ixtisaslaşmış sənədlərlə tamamlanır. Pul-kredit tənzimlənməsinin əhəmiyyəti böyük risklərə səbəb olur ki, bu da qərarlar qəbul edərkən iqtisadi inkişaf proqnozlarından (həm milli səviyyədə, həm də qlobal səviyyədə), inflyasiya məqsədlərinə nail olmaq üçün orta müddətli risklərin qiymətləndirilməsindən, iqtisadi və maliyyə artımının davamlılığı və sabitliyi üçün mümkün risklərdən çıxış zərurətini yaradır.

Müvafiq olaraq, bu cür risklərin idarə edilməsinin çətinliyi pul-kredit siyasətində bir sıra problemlər yarada bilər. Mövcud pul-kredit siyasəti əsasən sərt pul-kredit siyasəti xüsusiyyətlərinə malikdir, lakin müasir reallıqlar ağlabatan kredit ekspansiyasına keçidin və sosial və iqtisadi sahələrin inkişafına ehtiyac olduğunu göstərir [8, s. 67]. Onu da nəzərə almaq lazımdır ki, maliyyə bazarlarının tənzimlənməsi mexanizmləri, insan amili və digər xarici hallar qeyri-kamildir, bəzən səhvdir və bu, gözlənilməz nəticələrə gətirib çıxara bilər [12, s. 15]. Maliyyə sisteminin faktiki və real göstəriciləri arasında ziddiyyətlər mövcuddur. Nəticədə, Azərbaycan Respublikasının pul-kredit siyasəti iqtisadi aktivliyin və davamlı artımın qorunması problemini həll edə bilmir. Bu hallar iqtisadiyyatda yeni pul-kredit siyasəti rejiminə keçid üçün lazımi şəraitin olmamasına gətirib çıxarır.

Ümumiləşdirsək, belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, dövlətin iqtisadi təhlükəsizlik sistemində pul-kredit siyasətinin rolu çox böyükdür. Onun səriştəli həyata keçirilməsi birbaşa dövlət iqtisadiyyatına və nəticədə bütün təsərrüfat subyektlərinə təsir göstərir. Pul-kredit sisteminin əhəmiyyəti və mürəkkəbliyi müvafiq ciddi problemlər yaradır. Hazırda pul-kredit tənzimlənməsi mexanizmini transformasiya etmək lazımdır ki, bu da bizə dövlətdə və bütövlükdə dünyada mövcud şəraitə uyğunlaşmağa imkan verəcək.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının 2024-2029-cu illəri əhatə edəcək Nəzarət Texnologiyaları (SupTech) üzrə Yol Xəritəsinin qısa icmalı. (https://uploads. cbar.az/ assets/ feeb6 2eb12b5c144caa99818e.pdf).
2. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 dekabr 2016-cı il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında maliyyə xidmətlərinin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi". (https://azertag.az/store/files/Strateji_yol_xeritesi/strateji_yol_xeritesi_maliyye_xidmetlerinin_inkishafi_15122016.pdf).
3. Azərbaycan Respublikasının "Banklar haqqında" Qanunu. 16 yanvar 2004. (https://e-qanun. az/ fra mework/5825).

4. Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı, 2021. (https://www.cbar.az/page-42/monetary-indicators).
5. Əliyev T. İ. Azərbaycanda iqtisadi təhlükəsizliyin təmin edilməsinin müasir istiqamətləri // AMEA-ın İqtisadiyyat İnstitutunun Elmi əsərləri. Bakı: Elm, 2015, № 4, s. 94-102.
6. Əliyev T. İ. Müasir iqtisadi təhlükəsizlik problemləri // İpək yolu jurnalı. Bakı, 2015, № 4, s.131-139.
7. Mərkəzi Bankın pul siyasəti: əməliyyat çərçivəsi izahedici sənəd. Fevral 2025, №1, s. 5. (https://uploads.cbar.az/assets/35e695d5920d51a7d587865de.pdf).
8. Musayev A. Bank sisteminin iqtisadi təhlükəsizlikdəki roluna baxış "İqtisadi islahatlar" elmi-analitik jurnal. 2022, № 2(3), s.68-75. (https://www.anl.az/down/meqale/iqtisadiislahatlar/20 22/02/07(meqale).pdf).
9. www.bis.org
10. www.cbar.az
11. www.imf.org
12. www.maliyye.gov.az
13. www.prezident.az
14. www.stat.gov.az
15. Бледных О.И. Инструменты регулирования денежно-кредитной политики в контексте финансовой безопасности // Успехи современной науки. М.: 2016, Т. 3, № 7, с. 36-38.
16. Домрачева Л.П., Ковтун О.О., Хозяинова К.О. Механизм обеспечения финансовой безопасности России: бюджетная политика, денежно-кредитная политика, налоговая политика государства. Научное сообщество студентов XXI столетия. Экономические науки: сб. ст. по мат. LXXXIII междунар. студ. науч.-практ. конф. М.: 2019, № 11(83), с.105-114.
17. Карпунин В.И., Новашина Т.С. Денежно-кредитная политика России как фактор обеспечения ее безопасности // Вестник РЭУ им. Г.В. Плеханова. М.: 2019, № 6 (108), с.11-20.
18. Малаховская М.В. Экономическая безопасность: государство, регион, предприятие: монография. Димитровград: ДИТИ НИЯУ МИФИ, 2017, 143 с.
19. Орлова А.В. Эволюция понятия «Экономическая безопасность» // Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия: Экономика. Информатика, 2012, №19 (138), вып.24/1, с. 93-97.

Резюме

Хаджи Искандеров

Успешная денежно-кредитная политика как основа системы экономической безопасности государства

В статье анализируются место, роль и содержание денежно-кредитной политики, рассматривая ее как форму политики, реализуемую Центральным банком и обеспечивающую контроль над совокупным объемом денежной массы и процентными ставками экономики. Денежно-кредитная политика имеет большое значение в определении экономического поведения государства, которое влияет как на население и его благосостояние, так и на место, занимаемое государством в мире, его экономическую и, соответственно, национальную безопасность. Данный факт подтверждает актуальность изучения роли денежно-кредитной политики в системе экономической безопасности. Предметом исследования является денежно-кредитная политика в системе экономической безопасности. Целью работы является определение роли денежно-кредитной политики в системе экономической безопасности Азербайджана. Объектом исследования является денежно-кредитная политика Азербайджана как неотъемлемая часть системы экономической безопасности страны. Методами, используемыми в исследовании, являются общие, общенаучные и специальные научные методы. В исследовании раскрывается

сущность денежно-кредитной политики государства на основе основных инструментов ее применения. Описаны основные элементы системы экономической безопасности государства и ее взаимосвязь с национальной безопасностью. Правильное использование этого инструмента оказывает непосредственное влияние не только на всю систему экономической безопасности, но и на национальную безопасность. Результаты исследования могут быть использованы при анализе нормативно-правовых актов для определения ответов на вопросы, которые напрямую затрагивают финансово-экономические интересы государства и, как следствие, влияют на экономическую безопасность страны и ее субъектов. Понимание роли денежно-кредитной политики в системе экономической безопасности государства, изучаемого в данной работе, позволит субъектам на всех уровнях (хозяйства, предприятия, регионы и т. д.) правильно оценивать свое экономическое положение в настоящее время и делать более точные прогнозы на будущее, что повлияет на эффективность принимаемых ими решений. Проблематика темы исследования полностью разработана, представлен и проанализирован необходимый блок информации по каждой из поставленных задач, сделаны соответствующие выводы.

Ключевые слова: *Центральный банк, денежно-кредитная политика, национальная безопасность, экономическая безопасность, ключевая ставка, операции на открытом рынке, обязательные резервные нормативы, финансовый рынок*

Summary

Haji Iskandarov

Successful Monetary-Credit Policy as the Basis of the State's Economic Security System

The article analyzes the place, role and content of monetary policy, considering it as a form of policy implemented by the Central Bank and ensuring control over the total money supply and interest rates of the economy. Monetary policy is of great importance in determining the economic behavior of the state, which affects both the population and its well-being, as well as the place occupied by the state in the world, its economic and, accordingly, national security. This fact confirms the relevance of studying the role of monetary policy in the economic security system. The subject of the study is monetary policy in the economic security system. The aim of the work is to determine the role of monetary policy in the economic security system of Azerbaijan. The object of the study is the monetary policy of Azerbaijan as an integral part of the country's economic security system. The methods used in the study are general, general scientific and special scientific methods. The study reveals the essence of the state's monetary policy based on the main application tools. The main elements of the state's economic security system and its relationship with national security are described. The correct use of this tool has a direct impact not only on the entire economic security system, but also on national security. The results of the study can be used in the analysis of regulatory legal acts to determine answers to questions that directly affect the financial and economic interests of the state and, as a result, affect the economic security of the country and its subjects. Understanding the role of monetary policy in the economic security system of the state studied in this work will allow subjects at all levels (farms, enterprises, regions, etc.) to correctly assess their economic situation at present and make more accurate forecasts for the future, which will affect the effectiveness of the decisions they make. The problems of the research topic have been fully developed, the necessary block of information for each of the tasks set has been presented and analyzed, and the appropriate conclusions have been drawn.

Key words: *Central Bank, monetary policy, national security, economic security, key rate, open market operations, required reserve ratios, financial market*

Redaksiya heyətinin üzvü i.e.d., prof. Məmmədov Elşad Yaqub oğlunun rəyi əsasında çapa məsləhət görülmüşdür.